

כתובות קיא. ג' שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם וכו' אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה.

הנה ענין השבועות צריך ביאור רחב ודע שבכל מה שאכתוב כאן בענין ציונים אין כוונתי לאלה שפרקו מעליהם עול התורה והמצות ויש מהם שלוחמים נגד השי"ת ותורתו. אלא כוונתי לשומרי תורה ומצות המאמינים ובוטחים בהשי"ת. ובכל מה שאכתוב בענין מדינה אין כוונתי למדינה כמו שהיא היום שעושים ומחזיקים כל מיני עבירות ותועבות, אלא למדינה שכל חוקיה הם חוקי התורה וכל מנהיגיה הם חרדים לדבר ה'.

הנה מכל השש שבועות השלש הנוגעות לענינינו הם שלא יעלו בחומה שלא ימרדו באומות ושלא ידחקו את הקץ. ולפי פשוטו הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל היא נגד כל אלו, דהא יבואו שם יהודים הרבה וזהו עלייה בחומה, והוא נגד רצון הערביים יושבי הארץ וזהו מרידה באומות, וענין השיבה לארץ ישראל וקבוץ גליות הוא מן הדברים שמלך המשיח עתיד לעשות וא"כ כשאנו עושים זאת בעצמינו זהו דחיקת הקץ כלומר השתדלות לעשות מעשה הקץ קודם הזמן. וא"כ מי שרוצה להיות ציוני עליו הראיה, עליו למצוא היתר על כל השבועות, ולהוכיח בראיות ברורות שהאמת אתו, דבלימודי זכות ומציאת פתח היתר בלבד בודאי לא סגי להוציא מידי פשטות דברי הגמרא ולהתיר איסור חמור כזה. ועתה נחזי אנן מה הם ההיתרים שמצאו הציונים.

בענין עלייה בחומה סומכים עצמם על שיטת האבני נזר יו"ד תנ"ד אות נ"ו שכתב דאם יותן רשות מהמלכות לכל ישראל לעלות לא יהיה בזה איסור עלייה בחומה, כמ"ש רש"י ביד חזקה. והוסיף שאולי יחשב זה פקידה. ובסימן תנ"ו פירש דבריו, שהוסיף שאולי יחשב פקידה משום דקשיא ליה מיומא ט: אילו עשיתם עצמכם כחומה ועלייתם כולכם בימי עזרא דהתם לא מיירי בע"כ של האומות. (ועוד יש להקשות כקושיית המהר"ש יפה בפירושו על מזרש שיר השירים דאם כל השבועה של עלייה בחומה אינה אלא בע"כ של האומות, הא כבר אסר כל מרידה באומות ולמה ליה להוסיף שבועה על מרידה באופן זה של עלייה.) ולכך כתב דלעולם עלייה בחומה אסור אפילו ברשות, רק שאם יתנו רשות יחשב פקידה ולכך מותר.

ואינו מובן היאך תירץ קושייתו בזה, דהא למעשה אין נפק"מ בדבר, דאם יתנו רשות מותר, ונמצא דכל האיסור נאמר באופן שלא נתנו רשות, ופירוש חומה היינו שלא ברשות, וא"כ אינו דומה לפירוש חומה ביומא דף ט'. וכן קושיית מהר"ש יפה במקומה עומדת, דאם האיסור נאמר על עלייה שלא ברשות ת"ל משום איסור מרידה. וי"ל שיש ג' נפק"מ גדולות: האחת שבימי קדם לא היו המלכויות מעמידים שומרים על כל גבוליהם שלא יכנס שום יהודי למלכות, וא"כ אפילו אם היו מצליחים הרבה יהודים ליכנס לארץ ישראל בלא התנגדות המלכות מ"מ אין זה סימן פקידה מן השמים. וא"כ אם יכנסו יותר ממספר מסוים יהיה בזה משום איסור עלייה בחומה. והשנית אם לא היתה המלכות נותנת רשות לכל ישראל אלא למספר מסוים, שהוא מספר כ"כ גדול שיקרא עלייה בחומה, ולא חשיב פקידה כיון שלא נתנו רשות לכל ישראל, ומ"מ אין כאן מרידה. והנפק"מ השלישית אם היתה המלכות השולטת בארץ ישראל מפקירים הארץ ואומרים כל דאלים גבר, ואז באו היהודים ואומה אחרת לתפוס את הארץ, דבאופן זה א"א שתחשב פקידה דלא דמי לפקידת כורש ומ"מ אפשר שלא יחשב כה"ג מרידה באומות אם היהודים יצליחו בתפיסתם, וא"כ זהו ציור של עלייה שאין בה מרידה ואפ"ה אסור מפני השבועה שלא יעלו בחומה. (ונראה דאפילו לפירוש הראשון של האבני נזר דכל עלייה ברשות

מותר אע"פ שאין פקידה, היינו דווקא באופן שלא יצטרכו למלחמה, אבל באופן של כל דאלים גבר שצריכים להלחם באומה אחרת כדי לתפוס את הארץ, אף אם נאמר דלא חשיב כה"ג מרידה כיון שלא היתה אותה אומה שולטת על הארץ מקודם, מ"מ הוי ביד חזקה ונאסר מכח השבועה שלא יעלו בחומה.) וציור זה הוא באמת מה שאירע בשנת תש"ח, שנסתלקה מלכות ענגלאנד מהארץ ולא עזרה להיהודים לתפסה (ואדרבה עזרו להערביים) ואמרו כל דאלים גבר, וגם הועד של אומות העולם שהחליטו ברוב דעות שיהיה מדינה יהודית לא עזרו כלל להיהודים, ונמצא שלא היה כאן נתינת הארץ אלא הפקרת הארץ.

ובספר ויואל משה מאמר ג' שבועות ברוב ראיותיו נגד האבני נזר מסימן י' עד סימן כ' הלך לפי הפירוש הראשון שלו שהאיסור דעלייה בחומה הוא מדין מרידה, ותרי גווני מרידה קאמר. אבל לפי הפירוש שהוא נחשב פקידה א"ש. ואלו הן ראיותיו בקיצור: (א) הביא (בסימן י') שמצינו לשון חומה בחז"ל דמיירי אפילו ברשות כגון ביומא ט: . והאבני נזר עצמו הקשה קושיא זו כמ"ש לעיל, ולכך כתב פירושו השני דבאמת אפילו ברשות אסור אלא דאם יתנו רשות לכל ישראל הוי פקידה. (ב) הביא (בסימן י"א) קושיית מהר"ש יפה דאי עלייה בחומה אסור דווקא שלא ברשות היינו מרידה ות"ל משום השבועה שלא ימרדו באומות. ולפי הפירוש השני שיש אופנים דאפילו ברשות אסור א"ש דלהכי צריך שבועה אחרת. (ג) הביא (בסימנים י"ב-י"ג) מהרמב"ן שלא עלו רוב ישראל מבבל אע"פ שנתן להם כורש רשות, לפי שידעו שלא נאמרה נבואת ירמיהו אלא לבבל ולא אשאר היהודים אשר בכל מדינות המלך. ולפי הפירוש השני דבזה"ז עצם נתינת הרשות ע"י האומה השולטת שם נחשב פקידה לכל ישראל, א"ש, דדווקא בגלות בבל שכבר נתנבא ירמיהו על זמן סוף הגלות וידעו שא"א שיהיה פקידה מן השמים באופן אחר רק באופן שנתנבא הנביא, בזה ידעו דלא קאי נבואתו אלא על בני בבל, אבל בזמן הזה לפי האב"ן אין צריך נבואה כלל. (ד) הביא (בסימן י"ד) מהרמב"ן בפרשת כי תבוא דכל הקללות הן כל זמן שהם בא"י אבל בגלות לא, שהגלות עצמה מכפרת. וא"כ איך יהיה מותר לשוב לא"י קודם הזמן. אבל אם נאמר שהוא פקידה א"ש דהשתא אין זה קודם הזמן. (ה) הביא (בסימן ט"ו) מהאור החיים הק' על הפסוק והתודו את עונם שיתודו על שהתרעמו על הגלות ויודו שהגלות היה טוב בשבילם שכילה הקב"ה חמתו על עצים ואבנים ועל הארץ כולה, וגם מה שנמצאים בגלות מכפרת. אבל אם הוא פקידה א"ש כדלעיל דהא בשורה היא מן השמים שהגיע הזמן ונשלמה הכפרה. (ו) הקשה (בסימן י"ז) למה כתב רש"י יחד ביד חזקה, דאם העיקר הוא דאסור לילך בע"כ של האומות מה לי ביחד ומה לי במתי מעט. אלא ש"מ דהעיקר הוא דאסור לילך ביחד, וביד חזקה הוא תוספת ביאור על זה. ולפי הפירוש שלא בא רש"י אלא לאפוקי פקידה א"ש דלעולם העיקר הוא ביד חזקה, אבל הוסיף ביחד ללמד דדוקא בעם רב עוברים על האיסור הנוסף של עלייה בחומה, אבל במתי מעט בעל כרחם אין עוברים על שבועה זו רק על השבועה דמרידה באומות. ובעם רב עוברים על עלייה בחומה אפילו ברשות (ר"ל שאין הגויים מראים שום התנגדות או שנותנים רשות רק למקצת ישראל), עד שיותן רשות בפירוש לכל ישראל לעלות. (ז) הביא (שם) מהמדרש שיר השירים דקאמר על איסור עלייה בחומה א"כ (ר"ל אם יתקבצו קודם הקץ) למה מלך המשיח בא, וזהו באמת קושיית מהר"ש יפה, והוא קשה אפילו לפי הצד שהוא פקידה דמ"מ הרי לא בא מלך המשיח עדיין. (ח) הביא (שם) מהאור החיים הק' על הפסוק ואתכם אזרה בגוים שכתב דקאי על השבועה שלא יעלו בחומה והעתיק פירוש רש"י ביד חזקה, ואח"כ כתב דהטעם למה יחפוץ ה' בזירוי בגוים הוא כדי שתהיה הארץ שממה וערים חריבות כדי שאז תרצה הארץ וגו'. ולפי טעם זה א"א לשוב קודם הזמן אפילו ברשות, א"כ הרי מוכח שהבין בדעת רש"י דאסור אפילו ברשות. אבל לפי הפירוש שהוא

פקידה לק"מ דכיון שיש פקידה הרי זה בשורה מן השמים שכבר שבתה הארץ כל הצורך. (ט) הביא (בסימן י"ח) כמה מאמרי חז"ל שהפיזור הוא חסד לישראל, וא"כ א"א שיהא מותר לשוב קודם הזמן. אבל אם הוא פקידה א"ש דזהו הזמן. (י) הביא (סימן י"ט) שעל פי קבלה צריכים להיות בגלות עד זמן הקץ כדי לברר הניצוצות. והתירוץ הוא ג"כ כדלעיל דאם הוא פקידה מן השמים הרי זהו הזמן לחזור ובידוע שנשלם הבירור. (יא) הביא (בסימן כ) דברי המהר"ל בנצח ישראל כ"ד שאפילו רוצים להמית אותם ביסורים קשים לא יהיו יוצאים. ופירש רבינו זצ"ל שאפילו אומרים לנו עלו בחומה לארץ ישראל ואם לא נהרוג אתכם, אסור לשמוע להם אלא נהרג ואל נעבור. וא"כ כ"ש אם מניחים אותנו לשוב. וראיה זו לא היבנתי כלל, דאם אחת מן האומות בחו"ל היתה כופה אותנו לעלות ולכבוש את הארץ מיד הערביים בודאי אסור לשמוע להם לפי המהר"ל, אבל אם הערביים עצמם נותנים רשות לפי האב"נ (לשני הפירושים) ליתא לכל האיסור של עלייה בחומה, דלא נאמר אלא באופן של בעל כרחה של האומה היושבת שם. וצ"ל דס"ל לרבינו דהמהר"ל מיירי כשאומה אחת שולטת על היהודים בגלות וגם על ארץ ישראל, דלא מסתברא ליה לאוקמיה כמו שכתבתי דאין זה דרך האומות לכפות אותנו להלחם באומה אחרת, אבל אם הם עצמם שולטים על ארץ ישראל שפיר הוי דרכם להושיב היהודים שם, שכן מצינו במלכים תקיפים שהושיבו בני אדם במקום שרצו להושיבן, כגון סנחריב שבלבל את כל העולם. אבל עדיין יש לדחות דלעולם מיירי מהר"ל באומה שאינה שולטת על ארץ ישראל, ורוצים להמית אותם ביסורים קשים במקומם, ועל ידי עלייה בחומה נגד האומה היושבת בא"י רוצים לברוח מהם ולהציל את נפשם ממות. ועל זה כתב המהר"ל דיהרג ואל יעבור. (וכן העלה רבינו עצמו בסימן ל"ג.) אבל היכא דאותה אומה עצמה שולטת גם על א"י לעולם אימא לך דמותר לשמוע להם דלא גרע מנתינת רשות. נמצאנו למדים שמכל הי"א ראיות, אין כאן אלא ב' שהם קשים אף לפי הפירוש השני של האב"נ, והן ז' (ויא) הנזכרים לעיל.

ובסימן פ"ו כתב דאפילו לפי האבני נזר אין להתיר אלא מה שבאו ברשות מלכות ענגלאנד עד שנת תש"ח, אבל מאז ואילך הרי נלחמו נגד האומות של הערביים כדי לתפוס את הארץ, ומה שהיה ברשות רוב אומות העולם אינו כלום, דלא הקפידה תורה אלא על האומה היושבת שם, שאם צריכים ללחום עמה ודאי דהוי ביד חזקה, ואטו האומות סנהדרין הם שיבטל המיעוט ברוב דעות, וכמו לענין השבועה שלא ימרדו באומות אם יאמרו כל האומות לישראל למרוד נגד השלטון שיושבים תחתיו לא יהא מותר להם למרוד, ה"נ לענין השבועה שלא לתפוס את הארץ ביד חזקה דהיינו בדרך מלחמה לפי האב"נ, אם יאמרו כל האומות לישראל לתפוס את הארץ בדרך מלחמה לא יהא מותר לעשות כן.

היוצא מדברינו שאם נאמר כפירוש הראשון של האבני נזר יהיו לנו כל הקושיות שהביא בויואל משה סימנים י'-כ', ואם נאמר כפירוש השני שהוא פקידה יהיו לנו קושיות ז' (ויא). ועוד דכל שיטת האבני נזר אינו נוגע למה שאירע בשנת תש"ח, שאז לא באה נתינת הרשות מהאומה היושבת שם אלא מאומות אחרות, ותפיסת הארץ היתה ביד חזקה דהיינו בדרך מלחמה. ועוד דלפי הפירוש השני דבעינן פקידה הא לא מסתברא דכל דאלים גבר חשיב פקידה, וא"כ נשאר האיסור דעלייה בחומה במקומה וכמ"ש לעיל.

ולענין השבועה שלא ידחקו את הקץ יש לחלק בין שתי כתות של ציונים: בני הכת הראשונה

אינם רואים במדינה שום שייכות לגאולה העתידה, אלא היא אחד מהמקומות שדרים שם יהודים, ועדיין בגלות אנחנו, ולדבריהם יש רשות אפילו בזמן הגלות להחזיק מלוכה, כדי לנהל את הענינים ולהגן עלינו מפני שונאנו, וכמו שמותר להעמיד ועד שומרים בברוקלין מפני הלסטים שברחובות, כך מותר להעמיד צבא להגן מפני הערביים שבלא"ה שונאים את היהודים (לדבריהם). ולפיכך אין בני הכת הזאת רואים שום קושיא מהשבועה שלא ידחקו את הקץ, דלא נאמרה שבועה זו אלא כנגד משיחי השקר כגון בן כוזיבא וכגון המשיח שקר שהיה בזמן הרמב"ם שעליו כתב אגרת תימן, או כנגד אלה הרוצים לעשות מעשה הגאולה קודם ביאת הגאולה בידי שמים כגון בני אפרים שיצאו ממצרים קודם הזמן, דאע"פ שטעו בחשבון מ"מ היה להם להמתין להגואל הנשלח מאת ה' שהוא משה רבינו. אבל אנו הרי מכירים שעדיין בגלות אנחנו ואין אנו עושים שום דבר היוצא מגדר גלות. ולכת זו שייכים הרבה מהמנהיגים וההמון עם של האגודה וגם איזה תלמידי חכמים.

אך הטעות בזה גלויה, דמעולם לא היה דבר כזה מאז גלו ישראל מארצם שישוכו שש מיליאן מהם לארץ ישראל ויקימו ממשלה לעצמם וצבא לעצמם וינהלו מלחמות, ואיך אפשר לומר שדבר זה נכנס בגדר התנהגות ישראל בגלות. והם ישאלו מהו גדר הדבר, דהא מצינו בבבל שהיה ריש גלותא והיו מכים ועונשים, ומצינו בהרבה מדינות שהשתתפו יהודים חשובים בהנהגת המדינה כגון מרדכי והאברבנאל, ומעולם השתתפו יהודים בבחירות במקומות שנתנו להם זכות זה, ובמקומות שרובם יהודים בוחרים יהודי להיות מנהיג המקום. ואיני יודע תשובה ברורה לזה היכן הוא הגדר, אבל נראה שאם הראיה היא ממעשים שהיו באבותינו אין לנו לעשות יותר ממה שעשו אבותינו, ופשוט דהמדינה הציונית אין לה שום דמיון בדרך התנהגות אבותינו בגלות בכל הדורות.

ובני הכת השנייה רואים במדינה אתחלתא דגאולה, ויש מהם שעיקר כוונתם בבנין הארץ הוא לקרב את הגאולה וליישר את הדרך למלך המשיח. וכיון שמודים בפה מלא שמעשיהם הם התחלת הקץ קשה היאך מתירין לעצמם לעבור על השבועה שלא לדחוק את הקץ. והם מתרצים שגאולת הציונות לא באה בידי אדם אלא בידי שמים, וא"כ אין אנו דוחקים את הקץ, דאדרבה הקץ דוחק אותנו. ומביאים ראיות מכל ההצלחות שהיו להציונים במשך השנים, שנראה מזה שהקב"ה רוצה במדינה זו והכל הוא חלק מההשגחה העליונה להביא לצמיחת הגאולה. ושיטה זו התחילה בר' הירש קאלישער וחבריו (אך גם הוא לא רצה שיעלו בחזקה ויעברו על השבועות, וכמ"ש במכתבו לרבי מאיר אורבאך, נדפס בכתבי הרב קאלישער עמוד רד), ואח"כ נתפרסמה ע"י הרב אברהם יצחק קוק ותלמידיו, והמזרחי.

ואילו היה כדבריהם שהכל בא מן השמים בלי שום השתדלות מלמטה אפשר שהיה ממש בשיטה זו, אבל האמת הוא שהציונים השתדלו הרבה להושיב את הארץ ולקנות קרקע ולנטוע ולזרוע, והשתדלו הרבה להשיג הצהרת בעלפאר, והשתדלו הרבה לבנות להם צבא ולקנות כלי זיין בימי המאנדאט, והשתדלו הרבה אצל אמעריקא ואצל ועד האומות כדי להשיג ההחלטה של שנת תש"ח, והשתדלו הרבה להלחם מלחמותיהם. ובודאי שהבורא יתברך שמו עשה ועושה ויעשה את כל המעשים, אבל אין זה יותר מכל האנשים שבעולם שמשתדלים להוציא מחשבותיהם אל הפועל ומצליחים. ויש הרבה רשעים שהצליחו באופן נורא, ובודאי הבורא עזר להם ואין אנו מבינים דרכיו, ומ"מ פשוט שמן ההצלחה של איזה ענין אין להביא ראיה שהוא טוב בעיני הבורא.

ויש ציונים האומרים שאין אנו מחויבים לשמור השבועות לפי שלא הביאם הרמב"ם ביד

החזקה, וגם בשו"ע לא נזכרו. אבל האמת הוא דבכל מאמר שבש"ס שלא הביאו הרמב"ם יש לפנינו ג' דרכים, או לומר שהוא נכלל בהלכה אחרת שהביא הרמב"ם, או לומר שלפי הלכה אחרת שפסק הרמב"ם הוי אותו מאמר דלא כהלכתא, או לישאר בקושיא. וא"כ כל זמן שאין אנו יודעים שהמאמר נדחה מהלכה צריכים לחוש לו, אף שלא הביאו הרמב"ם. ועיין ויואל משה סימן ל"א שהקשה קושיא זו אמאי לא הביא הרמב"ם איסור השבועות, והאריך מאד ולבסוף בסימן פ' תירץ דהשבועות כבר נכללו במ"ש הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ז ה"ה) שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה והבטיחה התורה שעתידים ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, וא"כ ממ"נ אם יעשו תשובה מיד יגאלו ולא יהיה נוגע לנו איסור השבועות, וכל זמן שלא יעשו תשובה פשיטא שאסור לעשות מעשה הגאולה בעצמינו דהוי כפירה בהבטחת התורה שישובו קודם הגאולה. והעונש דאני מתיר את בשרכם לא הביא הרמב"ם וכדרכו שלא הביא שאר העונשים של העבירות, רק הדינים הנוגעים למעשה.

ויש מוסיפין לטעון דסוגיית השבועות היא סוגיא דאגדתא, וכדרך האגדות שדורשים פוסקים ומפרשים עונשים. ומשמע שרצונם בזה לחזק הטענה דלעיל, לומר שהשמיטו הפוסקים השבועות לפי שסברו שאינן הלכה אלא אגדה. והנה באמת מכל האגדות המפרשות עונשי העבירות יש שני מינים: (א) היכא דהעבירה נודעה כבר ולא באה האגדה אלא לפרש העונש, וכגון כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר (ברכות ה.). (ב) היכא דלא נודעה העבירה אלא מאגדה זו עצמה, וכגון שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנאמר טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ (שם ה:). והמין הראשון בדרך כלל לא הביאו הפוסקים, שאין דרכם לפרש העונשים. אבל המין השני לעולם הביאו, וכדי לבדוק הדבר אספתי ממסכת ברכות כל המאמרים של אגדה שהם מפרשים עונשים, והן ארבעים ואחד, ומהם עשרים וחמשה שיש בהם חידוש דין, ומכל אלו ששה עשר מהם הובאו ברמב"ם או בשו"ע, וחמשה הובאו במגן אברהם, ונשארו רק ארבעה שלא הובאו. ואלו הן: כל המספר אחר מיטתן של ת"ח נופל בגיהנם (יט.). ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך (נא.). ג' דברים מקצרין ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא (נה.). והמנהיג עצמו ברבנות (שם). ובכל אלו יש תירוץ, דהמספר אחר מיטתן של ת"ח אפשר שהוא בכלל מבזה ת"ח, א"נ כיון שלא הביא הרמב"ם כל ההיתר לספר לשה"ר על המתים שכבר החרימו הגאונים על זה, לכך לא הוצרך להביא האיסור לספר על ת"ח. וכוס אספרגוס אפשר דס"ל דאינו נוהג בזה"ז וכמו הרבה עניני רפואה ושדים, ספר תורה לקרות ואינו קורא אפשר שהוא בכלל בזיון ספר תורה, ומנהיג עצמו ברבנות אפשר שאינו איסור אם כוונתו לשם שמים כמו יוסף, ואפ"ה מקברת את בעליה אם הגיע שעת מלכותו של המלך הבא (תענית ה:). היוצא מדברינו דכל מאמר של אגדה שנתחדש בו הלכה, דרך הפוסקים להביאו וכמו שמביאים כל ההלכות שבש"ס. ומה שנאמר בלשון אגדתא אינו מעלה או מוריד. וא"כ מה שלא הביאו איסור השבועות הוא ע"כ לפי שכבר נכלל בהלכה אחרת, אם לא שנוכל להוכיח שהסוגיא דהשבועות היא דלא כהלכתא.

ומדברי הרמב"ם עצמו ושאר פוסקים אנו רואים שהשבועות לא נדחו מהלכה, שהרי בסוף אגרת תימן הזהיר הרמב"ם שלא לעבור על השבועות וז"ל ואלו הם הדברים אשר כבר קדם יעוד הנביאים בהם, והודיעונו במה שספרתי לכם, אשר בקרב ביאת המשיח האמתי ירבו המתנשאים והמכניסים ספק בלבות בני אדם, ולא תתאמת טענתם, ויאבדו הם ויאבדו עמהם

רבים, וכאשר הודיע שלמה ע"ה ברוח הקדש שזאת האומה בהשקעה בגלות תשתדל להתעורר בזולת עתה הראויה לה, וימותו בעבור זה, וישיגום צרות - הזהיר ממנו, והשביע עליו על צד המשל, ואמר השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו' ואתם אחינו ואהובינו שמרו השבעתו ולא תעירו את האהבה עד שתחפץ, עכ"ל. וכן בשו"ת הרשב"ש סימן ב' כתב וז"ל אין ספק שהדירה בארץ ישראל היא מצוה גדולה בכל זמן בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ואבי זקני הרמב"ן ז"ל מנה אותה מכלל מצות עשה כמו שנאמר וירשתם אותה וישבתם בה, וכן הוא דעת א"א הרשב"ץ ז"ל בספר זוהר הרקיע שחיבר ואף לדברי הר"מ ז"ל שלא מנאה מכלל מצות עשה מ"מ אם אינה מצוה נמנית היא מצוה מדרבנן וזה מזולת תועלות אחרות נמשכות ליושב בה, אמנם מצוה זו אינה מצוה כוללת לכל ישראל בגלות החל הזה, אבל היא נמנעת כלל כשז"ל בגמ' כתובות פרק האחרון שהוא מכלל שבועות שהשביע הקב"ה את ישראל לא ימהרו את הקץ ושלא יעלו בחומה וצא וראה בני אפרים מה קרה להם שמהרו את הקץ, אמנם מצוה היא על כל יחיד לעלות לדור שם, עכ"ל. וכן בשו"ת הריב"ש סימן ק"א כתב וז"ל אין ספק שהעליה לא"י מצוה היא ורז"ל אמרו בפ' שני דיני גזירות שהדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוך וכן אמרו שם כל המהלך ד' אמות בא"י מובטח לו שהוא בן העולם הבא ומה שהיה אומר הנביא לבני הגלות בנו בתים וכו' זה היה מפני הגלות שנגזר עליהם ומי שהגלם לא היה מניחם לשוב עד שעלו ברשות כורש, וגם עתה אחת משלש שבועות שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יעלו בחומה, עכ"ל. וכן בתשובת האבני נזר יו"ד תנ"ד כשדיבר בענין השבועות מוכח דס"ל שהם הלכה למעשה (אף שפירש עצם חיוב קיום השבועות על דרך אגדתא ע"ש), אלא שבא להתיר עלייה שאינה ביד חזקה.

ויש מקשים איך נוכל לפסוק הלכה כסוגיא דג' שבועות, דהנה קשה כשיבוא המשיח האמיתי היאך יהא מותר לשמוע לו ולילך אחריו לקבץ הגליות ולכבוש א"י הא הוי עבירת השבועות, וע"כ שיעשה המשיח או אליהו איזה מופת להוכיח שהוא נביא ואח"כ יאמר בדבר ה' שהגיע זמן הגאולה ושוב אין איסור לעלות בחומה, וא"כ מוכח דר' זירא ורב יהודה ורבי לוי שהם מארי דשמעתא דהשבועות ס"ל דבימות המשיח יהיו מופתים. אבל הרמב"ם כתב בפ"א מהל' מלכים ה"ג וז"ל ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח עד שנהרג בעונות נודע להם שאינו ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת, עכ"ל. וא"כ מוכח שלא פסק כסוגיא דהשבועות אלא כהירושלמי פ"ד דתענית (כד.) שר"ע היה סובר שכן כוזיבא הוא המשיח עד שנהרג. והראב"ד שהשיג עליו מן הבבלי סנהדרין (צג:) ששלחו חכמים לבדוק את בן כוזיבא אי מורח ודאין או לא כיון דחזוהו דלא מורח ודאין קטלוהו, פסק כסוגיא דהשבועות. (ועיין כסף משנה שכתב דהטעם שדחה הרמב"ם את הבבלי מפני הירושלמי היינו משום שפסק (שם פי"ב הלכה א-ב) דאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, וא"כ א"א שיהא המשיח מורח ודאין. ולולא דברי הרמב"ם היה אפשר להבין דאין בין וכו' היינו שהעולם יהא נוהג כמנהגו ולא יגור זאב עם כבש וכיוצא בזה, אבל לעולם יצטרך המשיח לעשות לכה"פ מופת אחד להוכיח שהוא משיח. אבל השתא שהחליט הרמב"ם שצריכים לפסוק דלא יהא המשיח מורח ודאין, קשה היאך נלך אחריו הא איכא איסור השבועות, וצ"ל שלא פסק כהשבועות וכו"ל.) ולענ"ד אין זה ראייה לדחות סוגיא שלימה מהלכה, די"ל בשיטת הרמב"ם שאין המשיח צריך

לעשות אותות ומופתים כדמוכח בירושלמי אלא מאמינים אותו שהוא משיח, אם יש בו סימני משיח שמנה הרמב"ם בה"ד שם הוגה בתורה ועוסק במצות ויכוף כל ישראל לילך בתורה ולחזק בדקה (ואולי המשיח עצמו צריך גם לשמוע בנבואה שהוא משיח אבל אינו צריך להוכיח זה לשאר בני אדם ע"י מופתים). וכיון שמאמינים אותו מותר לילך אחריו לכבוש א"י, והיכי דמי עבירת השבועות כגון הציונים שכובשים א"י אע"פ שאין טוענים שבא המשיח, א"נ כגון משיח שקר שאין לו סימני משיח כמו זה שהיה בתימן שעליו הזהיר הרמב"ם בסוף אגרת תימן שלא לעבור על השבועות. והא דאיתא במדרש שיר השירים שנענש דורו של בן כוזיבא על עבירת השבועות, ס"ל להרמב"ם שהוא נגד הירושלמי בתענית, והרמב"ם פסק כהירושלמי משום דס"ל אין בין וכו', ולפי שיטתו לא טעו ר"ע וחביריו בדין וא"א לומר שנענשו על טעותם. ותירוץ זה א"ש לפי דברי היואל משה סימן פ' שהזכרתי לעיל שהרמב"ם לא הביא השבועות לפי שכבר כתב שכל ישראל יעשו תשובה קודם הגאולה, ולכן אם יקום איש ויאמר על עצמו שהוא מלך המשיח ויכוף כל ישראל לעשות תשובה, בדין נשמע לו דאין לך סימן גדול מזה שהגיע זמן הגאולה וא"צ לעשות מופת אחר, והכי איתא נמי ביואל משה סוף סימן מ"ח שלדעת הרמב"ם התשובה היא הסימן ולא זולת, וכל זמן שלא יעשו כל ישראל תשובה עדיין אינו בחזקת משיח ואז שייך איסור השבועות, וכ"ש באיש דעלמא שאינו אומר שהוא משיח ורוצה לכבוש א"י דשייך איסור השבועות.

ועוד מצאו הציונים היתר לומר שהשבועות של ישראל ושל אומות העולם תלויות זו בזו וכמו שאמרו בסוטה י'. לענין שבועת אברהם לאבימלך דלפי שאברהם ואבימלך נשבעו זה לזה והם עברו על השבועה תחילה הוחל השבועה והותר לשמשון להלחם עם פלשתים, וה"נ כיון שעברו האומות על שבועתן ושיעבדו את ישראל יותר מדאי הותר לישראל לעבור על השבועות ולעלות בחומה. ומצד הסברא בשלמא לענין השבועה שלא ימרדו באומות היה אפשר לומר דתלוי בשבועת האומות שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי, אבל השבועה שלא יעלו בחומה אוסרת מלחמה נגד האומה המושלת על ארץ ישראל, ומה קשר יש בין אומה זו להאומה שיושבין ישראל בארצם בגלות, דנימא דלפי שציערה אומה אחת את ישראל יותר מדאי יהא מותר לישראל להלחם באומה אחרת. וכ"ש אם נאמר כהמהר"ש יפה שהשבועה שלא יעלו בחומה היינו אפילו ברשות האומה המושלת על ארץ ישראל, דלפ"ז ע"כ אין תכלית השבועה לטובת האומות אלא מטעם אחר דטוב לישראל להיות בגלות עד זמן הגאולה, ואין שום סברא שתהא שבועה זו תלויה בשבועת האומות. וכן השבועה שלא לדחוק את הקץ לכו"ע אינה משום מרידה ואין סברא שתהא תלויה בשבועת האומות.

ועוד דאם תלוי בשבועת האומות יש לשאול למה דווקא בזמנינו הותר לנו לעבור על שבועתינו, הא בכל ימי אורך הגלות נחשבנו כצאן לטבח יובל להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה, וכי אין זה עבירה על השבועה מצד האומות, ואפ"ה משמע בכל מקום שהשבועות שלנו עומדות בתוקפן, דבמדרש שיר השירים שעל זה נענש דורו של בן כוזיבא, והרמב"ם באגרת תימן עומד ומזהיר שלא לעבור על השבועות כמ"ש לעיל, ושאר הפוסקים שהבאנו לעיל מזכירים את השבועות כהלכה למעשה. ועוד הקשה בספר ויואל משה סימן ע"ה שהרי בני אפרים נענשו על השבועות ואע"פ שהמצריים עברו על שבועתן ושיעבדו את ישראל יותר מגזירתו של הקב"ה כמ"ש הראב"ד (השגות על הל' תשובה פ"ו ה"ה). וכ"ת דכל מה שעשו לנו האומות בכל ימי הגלות אינו דומה להחורבן הגדול האחרון שעשו הגרמנים ימ"ש, א"כ נתת דבריך לשיעורין, דכיון שע"כ מתחילה נמי עברו על השבועה אלא שלא עשו חורבן גדול כ"כ כמו בזמנינו, איזה

סברא יש לחלק בין עבירה קטנה לעבירה גדולה.

ואפשר שבעלי השיטה הזאת טעו בלשון המדרש בשיר השירים וז"ל רבי יוסי בר חנינא אמר שתי שבועות יש כאן אחת לישראל ואחת לאומות העולם נשבע לישראל שלא ימרדו עול המלכיות ונשבע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשים עול על ישראל הן גורמין לקץ לבא שלא בעונתו, עכ"ל. והם פירשו שאם מקשים עול על ישראל גם שבועת ישראל בטלה ומותרים להביא הקץ בעצמם שלא בעונתו. אבל פירוש זה אינו מוכח דיש לפרש דגורמין לקץ לבא בידי שמים שלא בעונתו.

נמצאנו למדים שהה יתרים שלהם כולהו אית להו פירכא וא"כ אינם כדאיים לסמוך עליהם למעשה להתיר איסור הנורא של השבועות שעליהם נאמר העונש המר ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה. ועתה נבוא לכלל הגדול שהכל תלוי בו, והוא אמונת חכמים, שאין תורתנו הפקר ומונח לכל הרוצה לבוא ולהשתמש בה לטהר את השרץ, אלא התורה נמסרה להגדולים שבכל דור ודור להורות לנו הלכה למעשה, וכמו שיאמרו כן נעשה אפילו יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל. ולפיכך אפילו אם היה איזה ממשות בכל צדדי ההיתר שהבאתי לעיל, אין לשום אחד רשות להתיר אם לא התירו גדולי הדור את הדבר. והנה בענין זה היה בדרך כלל שתיקה מגדולי הדור, ומצינו כמה גדולים שראו את המדינה ואמרו בפירוש שהיא עבירה על השבועות, כגון רבינו מסאטמאר זצ"ל ומרן הגרי"ז זצ"ל והחזון איש זצ"ל, אבל רוב הגדולים לא רצו לצאת בתוקף נגד המדינה, ואפילו הגרי"ז והחזון איש לא אמרו דבריהם בפרהסיא. ועיין בספר מקטוביץ עד ה' באייר פרקים ו-ח שהביא המחבר כל העדות של בעלי האגודה עד כמה טרחו והפצירו ודחקו את הגדולים שיביעו דעתם על השאלה של מדינה יהודית ועד כמה התחמקו הגדולים מהם ולא רצו להגיד. ויש לזיזתה שלא לטעות בין תמיכה לשוב ארץ ישראל לתמיכה למדינה יהודית. שהרבה גדולים תמכו בשוב וצוו לתלמידיהם לילך ולדור בארץ ישראל, ואין לזה שום שייכות עם השאלה של מדינה. ורק בשנת תרצ"ז לאחר הצהרת פיל דנו הגדולים על השאלה של מדינה לפעם הראשונה, ואף המתירים אז אין להוכיח שהיו מתירין מה שעשו בציונים בשנת תש"ח, דבשנת תרצ"ז היה הנידון שמלכות ענגלאנד יעשו חלוקת הארץ בדרכי שלום עם הערבים ולא יהיו מלחמות, וזה רחוק ממה שאירע באמת. ועיין מה שכתבתי בזה בסנהדרין כו. ואמת הוא שהיו קצת תלמידי חכמים שאמרו דברים הנוטים לציונות, כגון ר' שרגא פייוויל מנדלאוויץ (שלוחא דרחמנא ע' 499-506) ור' שלמה זלמן ברוין (שערים המצוינים בהלכה על הש"ס כתובות קיא.). אבל יש לחלק בין המשבח את הציונות להתיר את הציוניות, שמקצתם ראו במדינה חסד מן השמים או אתחלתא דגאולה אך לא ביררו שום היתר לדבר, ועיין מ"ש בברכות י. בשם הגרי"ז זצ"ל דאף אם הדבר נאמר בנבואה אין לעשותו אם אסור ע"פ הלכה. ואף השערים המצוינים בהלכה שכתב סברא בהלכה (תליית השבועות) בא בדברים קצרים מאד. וא"כ אין נראה שיש לנו פסק להיתר משום פוסק. (וזה יהיה אי"ה חלק גדול מספרי הבא, להביא אף כל הדברים הטובים שנאמרו על המדינה ולהוכיח שאין בהם פסק הלכה להיתר.) ואע"פ שרוב הפוסקים לא הוציאו פסק לאיסור, מ"מ כל זמן שאין פסק להיתר הרי הדבר בחזקת איסור וכפשטות דברי הגמרא.

ויש שואלים מאי נפק"מ בכל זה הלא בין כך ובין כך הקימו המומרים את המדינה ולא שאלו אותנו, ועד היום המדינה עומדת על ידיהם, וא"כ השאלה שלפנינו אינה שאלת הג' שבועות ואם מותר לייסד מדינה או לא, אלא השאלה היא איך להתייחס להמדינה הקיימת (עיין שו"ת לב אברהם קכ"ט). והתשובה היא שאף אם תהיה המדינה קיימת מ"מ אינה נעשית מדינה יהודית

אלא על ידי בני ישראל שומרי התורה והמצוה, שהן הישראל האמיתי. ואילו לא היה לנו שום שייכות עמה היתה פוסקת מלהיות מדינה יהודית והיתה מדינה ככל המדינות שבעולם, ואז לא היתה עבירת השבועות מתיחסת לכלל ישראל. ודבר זה ראינו בכל דברי ימינו בכל הכתות שעמדו בישראל וכפרו בתורה, כגון הצדוקים והנוצרים בבית שני, שלבסוף יצאו ונתערבו בגויים ולא נחשבו חלק מכלל ישראל. וכן המשכילים והרעפארמער לא ראו דורות ישראל אלא כולם יצאו והתבוללו בגויים. ומה שיש רעפארמער היום אינו אלא חדשים שנתקרו עתה ולא יוצאי חלציהם של הרעפארמער הראשונים. וכן הדבר אצל הציונים, שלולא הדתיים המתערבים במדינתם היו כבר מבטלים את כל החוקים המחלקים בין יהודי לנכרי בענין עלייה וזכויות שונות והיו מקבלים כל העולים מרוסלאנד בלא שום גירות ומתחתנים עמם, ולבסוף היו אומרים מה בינינו לבין הערביים הרי כולנו בני אדם והיו מתאחדים ומתחתנים גם עמם והיו לעם אחד. ואע"פ שצרה גדולה היא שיטמעו בגויים כ"כ נפשות ישראל, הלא ראינו שכן הוא דרך הבורא יתברך בכל ימות עולם להוציא מכלל ישראל את המורדים והפושעים וכמ"ש לעיל. ובודאי אין לנו לסייע להבורא בעבודה זו, ואדרבה יש לנו להשתדל להחזירם בתשובה, אבל יש ליזהר שהם יתקרו לנו ואנו לא נתקרב להם, דהיינו שלא נישטף עמם בהשתדלותם לעבור על השבועות, ומי שרוצה לשמור תורה ומצות ולהיות ציוני לא נחנף לו כלל אלא נאמר לו שלא זו הדרך, ואז כל השתדלותם לעבור על השבועות לא תקרא על שמינו. (ואף ההולכים בשיטות אותן הרבנים שפסקו לילך אל הבחירות של הציונים ושמותר לקבל מהם כסף מ"מ יתבדלו מהמדינה במחשבה ובדיבור, ויקראו בקול גדול בכל דרשותיהם ומאמריהם בכתבי העת (צייטונגען) אין אנו רוצים במדינה זו, וידינו לא שפכו את הדם הזה, והלואי שיחזירו את כל הארץ ליד הערביים, ואז אם יהיה סכנה לישראל בארץ לא נישאר בארץ, ובלבד שלא לעבור על השבועות.)

ולא בעיני אומות העולם בלבד, אלא גם בעיני הקב"ה לא תחשב עבירת השבועות לכלל ישראל כיון שנעשה ע"י פורקי עול שכבר יצאו מכלל ישראל. ובענין זה ראוי להעתיק כאן דברי האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל באגרות דברי אמונה ע' רכ"ה, מיום ד' ויחי שנת תשנ"ד, וז"ל: אכן בכל זאת לא נשמע ולא היה עד הנה דבר כזה שישפך דם ישראל כמים ברחובות כהפקר, לירות ולדקור על ידי ערביים בני עולה ה"י, כי עד הנה היה זאת או דרך מלחמה, או להמתגרים בהם ליושבים על הגבולים או שאר הגיוריים בהם, מה שאין כן עתה היא על לא דבר רח"ל למרות שהמדובר לשלום, אשר על פי סברה הנותנת היה צריך להיות השקט ושלוה, ונהפוך הוא כנראה בחוש מיום ליום רח"ל. והטעם לזה נראה כי עד הנה היה הקטרוג גם כן גדול בשמים שעברו על הג' שבועות, הלא הרי גזר אומר "ואם לאו אני מתיר וכו'" רח"ל, אלא שבאו מלאכי מליצה ומנעו את הגזירה לצאת, כי מליצת סניגורים בפיהם "הלא יש כמה וכמה מעדת היראים שלא עוברים ולא משתייכים בכל העבירה הנ"ל, ומה נעשה, ואינם אשמים בזה מה שהחילונים המופקרים עוברים, "וע"כ נתעכב הקטרוג ה"י, אבל כעת שנשתרבב המדובר בין המון גם בין החרדים (ודיבר בענין הצעטיל שכתבו "ארץ חמדה נחלת אבותינו" ועוד דברים ברורים שזה שלנו), והתבטאו לאמר "אסור להחזיר השטחים", שזאת אומרת כאילו הארץ היא עתה שלנו ברשותינו (כאילו בא לנו בנחלה וירושה כאשר בא בימי יהושע ודוד ברצון ה' עפ"י הנביא), ואסור לנו מחמת כן להחזירו, וזהו אשר גרם לגלגל ולעורר רח"ל קטרוג הקודם של ג' שבועות שנאמר ואם לאו אני מתיר את בשרכם וכו', אשר היה נמנע לצאת מכח אל הפועל מחמת הסניגוריא אשר יהודים החרדים אינם רוצים בו בהעברה על הג' שבועות, מה שאין כן עכשיו שבדבריהם הללו מגלים דעתם שארץ ישראל היא כאילו שלנו, עכ"ל.